

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

Денисюк Анастасія Валентинівна

**Політичний діалог в сучасних умовах:
політико-культурний аспект**

УДК 321

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.9>

Денисюк Анастасія Валентинівна
аспірантка кафедри суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного університету
вул. Хмельницьке шосе, 95,
Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0001-9987-4290

У статті проаналізовано особливості політичної культури і свідомості суспільства як основи для побудови політичного діалогу між державами. Дається визначення поняття «війна». Акцентується увага на тому, що Російсько-українська війна розпочалась у 2014 році через Російське збройне вторгнення у Крим. Нині відбувається повномасштабна війна, що потребує аналізу її політико-культурного підґрунтя.

У дослідженні визначено, що взагалі політична культура і свідомість виступають основою для налагодження взаємин, побудови діалогу, досягнення консенсусу. Проте у суспільному житті певний рівень політичної культури суспільства часто використовується для роздмухування міждержавних, міжрегіональних конфліктів.

Охарактеризовано політичні чинники та умови для формування переговорних процесів та моделювання політичного діалогу. Проаналізовано результати опитування громадської думки в Росії та Україні щодо ставлення до війни. Зроблено порівняння особливостей і рис політичної культури українців та росіян як основа для прийняття політичних рішень. Запропоновані моделі політичного діалогу між Україною і Росією за конкретних умов. Акцентується увага на тому, що Російська Федерація повинна вийти на діалог після виведення військ з території України, враховуючи кордон на 1991 рік. Робиться висновок, що реалізація політичного діалогу можлива за умови зміни влади в Росії, політичного режиму та визначення спільної ціннісної системи для вироблення подальшої програми дій. Політико-культурна основа діалогу визначає якість сприйняття нових умов взаємодії між державами.

Ключові слова: політична культура, політична свідомість, політичні цінності, війна, політичний діалог, консенсус, політичні технології, моделі політичного діалогу.

Вступ. Сьогодні у світі відбувається заострення міждержавних та міжнаціональних відносин. Тривають війни між різними країнами (зокрема між Україною і Росією), виникла енергетична криза та навіть існує небезпека застосування ядерної зброї з боку Російської Федерації (РФ) тощо. Можна назвати багато чинників, які спричинили розв'язання війни, появу перерахованих криз і проблем світового масштабу. Проте одним із важливих аспектів є, на мою думку, сприйняття політичних явищ і процесів громадянами певної держави. Адже розпочати і продовжувати війну можливо за умови підтримки з боку значної кількості громадян.

Крім того, формування ставлення людей до цих негативних процесів підживлюються різноманітними політичними технологіями, що спрямовані на маніпулювання громадською думкою у потрібному напрямку. Відомо, що отримати результат у таких випадках можна, лише апелюючи до їх цінностей та потреб тощо.

З одного боку, політична культура і свідомість виступають основою для налагодження взаємин, побудови діалогу, досягнення консенсусу, демократизації між відносин між державами, політичними інституціями.

З іншого боку, певний рівень політичної культури суспільства використовується для роздмухування міждержавних, міжрегіональних конфліктів.

Як подолати це протиріччя і забезпечити діалог між націями, культурами, цивілізаціями? Чи можна досягти політичного діалогу в умовах війни? Ці питання актуалізують дослідження особливостей політичної культури як основи для побудови політичного діалогу.

Завданнями статті є: аналіз складових політичної культури; виокремлення особливостей політичної культури і свідомості українського та російського суспільства; моделювання можливих моделей діалогу між Україною і Росією за сучасних умов.

Метою статті є аналіз політичної культури суспільства як основи для побудови діалогу між державами на прикладі України і Росії.

Відомо чимало досліджень, присвячених аналізу особливостей політичної культури і свідомості, їх складових та чинників розвитку. Це праці зарубіжних (Г. Алмонд, С. Верба, Л. Дітмер, М. Дюверже, Л. Пай, У. Розенбаум, М. Дюверже, Р. Інглхарт та інші) і вітчизняних (О. Бабкіна, В. Бабкін, В. Бебик, І. Бекешкіна, О. Волянчук, М. Головатий, В. Горбатенко, С. Денисюк, М. Дмитренко, В. Корнієнко, Г. Зеленько, М. Остапенко, Н. Новікова, В. Ребкало, О. Рудакевич, Ю. Шайгородський, Б. Цимбалістий та багато інших) вчених.

Проте війна актуалізує аналіз особливостей політичної культури як основи для побудови у май-

бутньому можливих моделей діалогу між Україною і Росією тощо. Тому недостатньо досліджень із запропонованої теми, враховуючи наявну суспільно-політичну ситуацію і стан війни.

Методами дослідження є: характеристика політичної ситуації в Україні та відносин з Росією, аналіз результатів опитування громадської думки щодо продовження війни; порівняння особливостей і рис політичної культури українців та росіян як основа для прийняття політичних рішень, формування моделей політичного діалогу, прогнозування взаємодії між Україною і Росією після закінчення війни.

Основна частина. Почнемо з того, що Російсько-українська війна розпочалась ще у лютому-березні 2014 року через Російське збройне вторгнення у Крим (з подальшою окупацією півострова Росією 20 лютого 2014). 3 квітня 2014 року відбулось створення спецслужбами РФ терористичних, так званих Донецької і Луганської «народних республік». Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну розпочалося з 24 лютого 2022 року після тривалого військового нарощування та визнання Росією своїх маріонеткових утворень ДНР та ЛНР як незалежних держав.

Відомо, що навіть формальне проголошення війни теж може бути підставою для визначення акту війни. Проте Російсько-українська війна містить і насильство, і застосування зброї різних видів, значні людські втрати і руйнування в Україні. Отже, війна це соціально-політичне явище, яке є крайньою формою розв'язання соціально-політичного, економічного, ідеологічного, а також національного, релігійного, територіального та інших суперечностей між державами, народами націями, класами і соціальними групами засобами воєнного насильства [1, с. 105]. Таке визначення описує сучасну ситуацію в Україні. Так, українська військова влада слушно назвала початок війни «повномасштабним вторгненням Росії на територію України», вказуючи на те, що війна є формою агресії однієї сторони проти іншої.

1 квітня 2022 року Верховна Рада України визнала Росію державою-терористом, а її спосіб влади назвали російським нацистським тоталітарним режимом. Проте терористичний характер дій Російської Федерації в Україні можна розпізнати і на підставі визначення тероризму як злочину. «Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом вчинення злочинів або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2]. Метою таких дій є залякування політиків задля примусу прийняти відповідні рішення на свою користь. До прикладу, погрози Росії захопити Польщу, Литву, застосувати ядерну зброю, повторити злочини у Маріуполі є спробою шантажувати світову спільноту.

Тут виникає питання, як такі дії та рішення уряду РФ сприймаються росіянами? Чому значна частина громадян Росії підтримує війну, яку розгорнула Росія на території України? Після Другої світової війни це перша війна, яка має такі масштаби і розгорнулася в умовах розвитку цифрових технологій, активного обміну інформацією та культурою між суспільствами.

Відповідь, на мою думку, знаходиться в просторі політичної культури і свідомості людей. Слушно нинішню війну трактують аналітики як певне протистояння культур і світогляду. Дійсно, сьогодні відбулось зіткнення двох ціннісних систем – Заходу і Сходу.

З одного боку, Україна розширює кордони європейського світогляду, що в майбутньому знайде відображення у змінах політичних систем пострадянських держав: Росії, Казахстані, Туркменістані, Азербайджані, Таджикистані, Узбекистані та багатьох інших державах.

З іншого боку, РФ прагне утвердити свій вплив у світі, відновити втрачений контроль над Україною та ін. При цьому Росією використовуються всі засоби: військова зброя, вбивства, комунікативні технології для маніпулювання свідомістю, відверта брехня, залякування і шантаж тощо.

Відомо, що прийняття рішень політиками та їх реалізація у практичній площині визначається не лише підтримкою суспільства та, звісно, політичним режимом. Адже чим більше він тяжіє до тоталітарного, тим менше громадяни впливають на прийняття рішень політиками. Проте основою для сприйняття важливої інформації виступають рівень та особливості політичної культури і свідомості суспільства [3, с. 325].

Під політичною культурою тут розуміється сукупність цінностей, установок, переконань, орієнтацій і символів, що їх виражають, які є загальноприйнятими і слугують впорядкуванню політичного досвіду і регулюванню політичної поведінки усіх членів суспільства [4, с. 367]. Вона включає в себе не лише політичні ідеали, цінності, установки, а й діючі норми політичного життя. Політична культура визначає найбільш типові зразки і правила поведінки, взаємодії влади, індивідуума й суспільства та реалізацію їх через засоби масової інформації й комунікації [5, с. 20].

Політична практика підтверджує, що одним із чинників формування політичної культури є нав'язування індивіду певних політичних змістів і орієнтацій через різні комунікативні технології [6]. Якщо всі засоби комунікацій спрямовані для досягнення однієї мети, то ефективність впливу дуже висока. Це нині спостерігається на прикладі російського суспільства. За умов обмеження демократії, всі канали ЗМІ, пропаганда спрямовані на формування спотвореного уявлення про причини війни та виправдування нападу на Україну. Звичайно,

важливу роль відіграють менталітет та рівень освіченості громадян.

Це підтверджують і результати соціологічного опитування. Інститут дослідження війни (ISW, США) проінформував про дослідження громадської думки росіян щодо війни в Україні і посиляється на дані незалежної російської соціологічної організації «Левада-центр». Результати цього опитування було опубліковано 2 грудня 2022 року. Так, 74% громадян Росії підтримують дії російських військ у війні в Україні. З них 42% – «рішуче підтримують» і 32% «імовірніше підтримують» дії окупантів. Лише 41% респондентів виступають за продовження військових дій в Україні, а 53% вважають необхідними мирні переговори між державами. Нажаль частка російських громадян підтримує продовження війни в Україні, попри військові невдачі Росії [7].

У жовтні 2022 року Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) проводив всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус» (крім АР Крим, територій, які тимчасово окуповані та українців, які виїхали закордон після 24 лютого 2022 року). Звичайно, на отримані дані вплинула формальна похибка і певне систематичне відхилення. Проте отримані результати є досить репрезентативними і дозволяють надійно аналізувати суспільні настрої українців. Не зважаючи на постійну агресію з боку РФ, 86% респондентів підтримують продовження збройної боротьби, навіть якщо обстріли продовжаться. Зокрема, серед них 71% повністю згодні з такою думкою (решта 16% скоріше погоджуються). Лише 10% респондентів виступають за необхідність переходу до переговорів для якнайшвидшого припинення обстрілів, навіть якщо доведеться піти на поступки РФ [8].

Ставлення українців до війни є логічним, адже громадяни захищають незалежність України, вибір стратегії демократії та Євроінтеграції. Відомо, що вся історія України пронизана боротьбою за суверенітет і незалежність, тому волелюбність, прагнення до свободи, справедливості та демократії закріпились у рисах менталітету українців.

Що стосується росіян, то розглянемо деякі особливості їх політичної культури і свідомості. Можна погодитись із С. Хантінгтоном та багатьма іншими науковцями, що Росія є найбільшою у світі внутрішньо розділеною цивілізацією. Це багато в чому визначає внутрішню суперечливу структуру російського соціуму та його політичну культуру. Йдеться про протистояння між групами, орієнтованими на «передовий Захід» і тих, хто шукає «власні шляхи» – «слов'янофіли» [9, с 15].

Другою особливістю політичної культури називають персоналізацією влади. Вона виступає певною основою для розуміння, так званої, «російської винятковості». По-перше, йдеться про тривалу сакралізацію влади Церквою (вона тривала до

1917 року, але політична культура є дуже стійкою конструкцією). По-друге, – про персоналізоване трактування історії Росії, структурованої «війнами, царями та імператорами», і все це заради головного висновку – зміни у Росії завжди були можливі лише зверху. Ці особливості досить відомі, але важливими є наслідки цього для політичної культури росіян і реалізації механізмів влади сьогодні.

Це можна побачити у політичній практиці. Наприклад, незмінність лідерів у Росії – від спадкових царів-імператорів до виборних (безальтернативних) генеральних секретарів Комуністичної партії і президентів, повновладдя на місцях – від губернаторів, до начальників райвідділів поліції, стійке всевладдя бюрократії зверху-донизу. Крім того, до додаються непотизм і кумівство, клановість (феодальна за своїм змістом) і корупційність. Росіяни звикли до такої системи як норми.

Ще одна особливість політичної культури пов'язана із тривалим радянським минулим, а саме, гаслом «все для людини». Це була технологія, яка суперечила реальності. Отже, третьою рисою російської політичної культури є те, що інтереси держави, сформульовані владою, переважали над інтересами особистості, народу, суспільства.

Ці конструкції виступають основою формування сучасної політичної культури і свідомості росіян. Розглянемо їх деякі характеристики, які знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Слушно зазначає професор О. Кожемяков, що за класифікацією Г. Алмонда і С. Верба, російську політичну культуру можна віднести до підданської. Проте, разом з тим, потребує пояснення те, що у ХХ ст. відбулись чотири революції в Росії. До того ж, є наявною систематична невідповідність політичних обіцянок практичним діям російських політиків. Проте значна частина росіян «із задоволенням перебуває в омані», відтворює цю константу у поведінці, що породжує у масовій свідомості стійке відчуття «недовіри до влади», «кінця ілюзій», «втраченості в часі» тощо. Внаслідок наявності таких протиріч, формуються передумови для появи особливої «травмовано-песимістичної» політичної свідомості, яка витісняє у частини соціуму бачення оптимістичної перспективи, необхідної для розвитку.

Варто констатувати, що у Росії малочисельне громадянське суспільство. Тут як раз відіграли важливу роль політичний режим, продовження традиції персоналізації влади тощо. Навіть нині, за умов інформатизації суспільства та обміну досвідом з розвинутими державами Заходу, досить ефективно відбувається маніпуляція масовою свідомістю громадян з боку політиків РФ через різні комунікативні технології.

У свій час М. Бердяєв у праці «Російська ідея» надав методологічно важливий пояснювальний

концепт «індивідуально-психологічної» мотивації сприйняття та поведінки «суб'єктів» та «об'єктів» російської політики. Йдеться про особливості «внутрішньої суперечливої» російської свідомості. Звідси «незадоволеність реальністю» і, водночас, «прийняття необхідності сильної влади», «схильність до спонтанної непокори і насилля», і «багаторічне підпорядкування свавіллю», відоме «довготерпіння» російської людини.

Звідси й проблема з формуванням стійкого раціонального прийняття рішень громадянами і толерантністю у суспільстві (гостра реакція на інакомислення). Згадане історичне минуле та особливості політичної культури призвели до непослідовності та спонтанності у політичних процесах. Часто державною стратегією є руйнування і будівництво нового, а не покращення того, що існує. Це призводить до гальмування розвитку суспільства і держави.

Ще однією особливістю російської політичної культури є непослідовність у політичному розвитку (за сто років відбулось чотири революції, що свідчить про стихійність масової свідомості). Стратегії розвитку й досі немає. А рівень життя у Росії свідчить про значні внутрішні соціальні і політичні проблеми. Проте прослідковується схильність копіювати досвід інших держав, що завершується малоєфективною реалізацією. Ще у 1917 році Посол Франції у Росії Моріс Палеолог висловився про росіян, як народ, що сильно підпадає під навіювання.

Перераховані особливості політичної культури росіян, історичне минуле та менталітет стали підґрунтям для нинішнього хронічного запізнення Росії у розвитку від цивілізаційних процесів, які відбуваються на Заході. Навіть російські науковці виокремлюють особливості політичної культури, які гальмують розвиток громадянського суспільства та реалізацію демократії. Це «прямолинійність мислення, максималізм, стрибки з однієї крайності в іншу, принцип «все або нічого», відсутність особистості, свідомість тимчасового мешканця, що не замислюється про наслідки, російське «що хочу, то й роблю», страх перед власним мисленням, розподільний підхід в економіці, настрої жертвовності, довготерпіння, вічний пошук ворогів замість визнання власних помилок та прорахунків. Російська архаїка є гальмом для сучасної Росії» [10].

Тепер звернемось до особливостей і рис політичної культури українського суспільства. Тривалий час прослідковувалась недовіра і критичне ставлення до влади та державних інституцій. Проте з початку реалізації курсу на Євроінтеграцію, початку війни з Росією довіра поступово почала зростати і нині відбувається потужна консолідація суспільства. Чому був низький рівень довіри? Однією із причин було те, що формування української нації відбувалось за відсутності власної

держави, тобто у складі інших держав. Це заклало у масовій політичній свідомості ставлення до державних інституцій як до ворожої сили. Однак таке критичне ставлення до владних інституцій сформувало й таку особливість політичної культури, як відторгнення авторитарних форм влади. Такі умовиводи підтверджуються і результатами соціологічного опитування (що проводилося Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва із соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 12 серпня 2022 року). Так, 64% респондентів вважають, що демократія є найбільш бажаним типом державного устрою для України. 14% вважають, що за певних обставин автократія може бути кращою, аніж демократія, і ще 13% людей кажуть, що для них неважливо, яким є тип режиму. Віра в перемогу у війні – є тим, що об'єднує українське суспільство. Так вважають 72,5% опитаних, а 48% говорять про віру у краще майбутнє, а 36% – патріотичні почуття [11]. Крім того, варто нагадати про події 2004 р. та 2013-2014 рр., що підтверджують висловлену думку. Це українців принципово відрізняє від росіян, схильних до «самодержавної» форми правління.

Ще одна риса української політичної культури – це схильність до «отаманщини». Проте під час війни ця особливість стала менш вираженою. Згуртованість і відновлення довіри до влади стали основою для вироблення спільної стратегії.

Також у політологічній літературі можна зустріти опис такої риси, як амбівалентність політичних цінностей та політичних установок. До початку війни у 2014 р. чимало українців поєднували підтримку європейської інтеграції України зі схильністю до зав'язків з Росією. Нині ставлення кардинально змінилось. Також до 2022 року частка українців зазначала, що не довіряє політичним партіям, але при цьому на виборах вони голосували за конкретні політичні партії. Нині рівень довіри до Збройних Сил України, державних інституцій і влади суттєво зріс, адже є підтвердження їх ефективності. Тобто у прийнятті рішень з'явилося більше раціональної компоненти.

Варто відзначити, що характерною рисою політичної свідомості українців є персоніфіковане сприйняття політики. Проте наявне критичне ставлення до політичних діячів. Звичайно, що у політичних установках, особливостях політичної свідомості різних соціальних груп або регіонів, різних поколінь спостерігаються суттєві відмінності. Однак наявним є активний розвиток громадянського суспільства, що є запорукою демократизації відносин і дотримання чіткого курсу України на Євроінтеграцію.

Враховуючи особливості політичної культури та нинішню політичну кризу, розглянемо певні моделі майбутнього діалогу між Україною і Росією. Під діалогом розуміється спосіб публічного вира-

ження політичних поглядів, думок, оцінок, стилів політичного мислення суб'єктів політики. У процесі політичного діалогу досягається згода між суб'єктами, виробляється програма і механізми політичної діяльності. Звичайно, на його ефективність впливають, зокрема, політична система суспільства, політичний режим, рівень політичної культури і свідомості учасників взаємодії тощо [12, с. 22].

Чи можна побудувати діалог і досягти згоди, коли у суб'єктів протилежні цілі та відбувається війна? Нині неможливий політичний діалог з державою-агресором. Позиція України є обґрунтованою: передумовою для діалогу має бути виведення російських військ з території України у межах 1991 року. Крім того, до сьогодні залишається чинним указ президента про неможливість будь-яких переговорів з президентом Росії В. Путіним, хоча цю перешкоду можна вважати дещо формальною.

На Мюнхенській конференції 2023 року Президент Франції Еммануель Макрон зазначив, що «зараз не час для діалогу (між Україною й Росією), тому що Росія обирає війну. Російська агресія має зазнати поразки... Ми маємо нарощувати підтримку України, щоб Україна змогла розпочати контрнаступ, перемогти і тоді вже розпочати процес переговорів на своїх умовах» [13].

Тому після виконання Росією вимог України можливі різні моделі діалогу, які варто розглянути. Зазначимо, що кожний додатковий чинник у політичній практиці впливає на зміну моделі політичного діалогу.

Цікавим для нашого аналізу є висновок аналітика дослідницької служби Європарламенту Анни Капріле. Після Російсько-української війни Росія стане більш слабкою і виснаженою. Тобто влада стане менш небезпечною для власних громадян та інших держав світу [13]. Однак демократизація в Росії, скоріш за все, буде дуже повільною, враховуючи особливості політичної культури громадян. Це може привести до посилення тоталітаризму, тоді взаємодія з іншими державами ґрунтуватиметься на позиціях сили, що неможна назвати діалогом.

Більш вірогідним видається інша модель. Військові невдачі та кризи, зростаюче почуття занедбаності у безправних груп населення та регіонів підірве як підтримку з боку регіональних еліт, так й довіру населення до чинного режиму, що призведе до краху Росії. За таких обставин для РФ може бути оптимальним заміна Путіна на іншу особу. Це може бути реалізовано через «змодельовані» вибори за допомогою різних маніпулятивних технологій. Таким чином, прихід іншої особи до влади зменшить напруження у суспільстві та дозволить Росії вийти на політичний діалог з Україною та іншими державами. Проте важливим

тут є погодження РФ на виконання вимог України. Йдеться про усунення наслідків війни, компенсації та відновлення зруйнованої інфраструктури, усунення відходів війни тощо. Проте, на мою думку, без змін у внутрішній політиці Росії не відбудуться суттєві зміни у зовнішній. Якщо російська влада продовжуватиме культивування образу зовнішнього ворога – України, замість розв'язання соціально-політичних проблем в Росії, то залишиться тривалий міждержавний конфлікт. За таких умов політичний діалог може бути формально проголошеним, але практично не реалізованим.

Третя модель. Якщо відбудеться реальна зміни влади під керівництвом лідерів опозиції, це може призвести до розколу Російської Федерації та утворення кількох держав. Власне нові лідери за таких умов можуть й самі мати стратегію на Євроінтеграцію [14]. Тоді може бути побудований і реалізований політичний діалог між Росією і Україною. Тут важливою є спільна ціннісна система, консенсус та розуміння громадянами стратегії розвитку.

Висновки. Особливості політичної культури впливають на зовнішню та внутрішню політику держави, на можливість чи неможливість побудови політичного діалогу в умовах кризи. Політична культура Росії має риси, які використовуються владою цієї держави для маніпуляцій свідомістю громадян і продовження війни в Україні. Політичний діалог між Україною і Росією можливий на умов виведення російських військ з території України, відновлення кордонів 1991 року. Однак втрати людського капіталу є дуже значними, що закарбовується в історичній пам'яті, в серцях українців та всього цивілізованого світу. Втрати людей неможливо нічим компенсувати. Боротьба цивілізацій розгорнулася саме на території України, яка є щитом і захисницею для країн Європи.

Запропоновані моделі можливого політичного діалогу не вичерпують всі варіанти взаємодії між державами після виведення військ агресором, але звертають увагу на політичну культуру як вагомий чинник кожного політичної моделі. Потребує подальшого дослідження аналіз шляхів розвитку політичної культури Росії, адже нерозвиненість громадянського суспільства, не системність політичного розвитку, нераціональне сприйняття політики вже призвели до важких наслідків не лише для України, а й для всієї світової спільноти, в тому числі, й для Росії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мосов С. Війна. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 105–106.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 01.01.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030638?an=198>

3. Денисюк С. Г., Корнієнко В. О. Репутація як складова політичної комунікації. Політологічний вісник. Київ : ІНТАС, 2011. Вип. 52. С. 320–328.

4. Lane R. Political Culture: Residual Category or General Theory? *Comparative Political Studies*. 1992. Vol. 25. P. 362–387.

5. Городенко Л. М. Політична культура: до визначення понять. Українське журналістикознавство. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2014. Вип. 15. С. 19–25.

6. Денисюк С. Г. Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 1. С. 32–43.

7. Riley Bailey, George Barros, Karolina Hird, Nicholas Carl, and Frederick W. Kagan. Russian Offensive Campaign Assessment, December 3, 2022. Institute For The Study Of War. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-3>

8. Грушецький А. Обстріли Росією українських міст: продовження збройної боротьби чи перехід до переговорів. Київський міжнародний інститут соціології. 24.10.2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=1&y=2022&m=10>

9. Huntington, Samuel P. (1993). «The Clash of Civilizations?». *Foreign Affairs*. 72 (3): 22–49.

10. Ципко А.С. Бессмертный дух русского экстрима. Независимая газета. 5.02.2018. URL: https://www.ng.ru/ideas/2018-02-05/7_7166_extrim.html

11. День Незалежності України: що об'єднує українців і як ми бачимо перемогу на шостому місяці війни. 22.08.2022. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shcho-obednue-ukraintsiv-i-yak-mi-bachimo-peremogu-na-shostomu-misyatsi-viyni>

12. Денисюк С. Толерантність у просторі політичної комунікації: від теоретичних основ до практичного втілення. Київ : Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 20–28.

13. Хоменко С. Україна має перемогти, Росія - програти. Що обіцяли на Мюнхенській конференції. BBC, Мюнхен. 20 лютого 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64703200>

14. Польська К. Три сценарії майбутнього РФ: дослідження Європарламенту. 13.01.2023. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/tri-scenarii-majbutnogo-rf-doslidzenna-evroparlamentu/a-64387424>

REFERENCES:

1. Mosov S. (2011). *Viina [War]*. Politychna entsyklopediia / redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian]. S. 105–106.

2. Zakon Ukrainy «Pro borotbu z teroryzmom» vid 01.01.2022. [The Law of Ukraine «On Combating Terrorism» dated 01.01.2022] [in Ukrainian]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030638?an=198>

3. Denysiuk S. G., Kornienko V. O. (2011) *Reputatsiia yak skladova politychnoi komunikatsii [Reputation as a component of political communication]*.

Politolohichniy visnyk. Kyiv : INTAS [in Ukrainian]. 2011. Vyp. 52. S. 320–328.

4. Lane R. (1992). Political Culture: Residual Category or General Theory? *Comparative Political Studies*. Vol. 25. P. 362–387.

5. Horodenko L. M. (2014). Politychna kultura: do vyznachennia poniat [Political culture: to the definition of concepts]. *Ukrainske zhurnalistykoznavstvo*. Kyiv : Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian]. Vyp. 15. S. 19–25.

6. Denysiuk S. G. (2009). *Matematychno modeliuвання yak metod doslidzhennia politychnykh protsesiv [Mathematical modeling as a method of researching political processes]*. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 2. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian]. Vyp 1. S. 32–43.

7. Riley Bailey, George Barros, Karolina Hird, Nicholas Carl, and Frederick W. Kagan. (2022). Russian Offensive Campaign Assessment, December 3. Institute For The Study Of War [in Ukrainian]. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-december-3>

8. Hrushetskyi A. Obstrily Rosiieiu ukrainskykh mist: prodovzhennia zbroinoi borotby chy perekhid do perehovoriv [Russia's shelling of Ukrainian cities: continuation of the armed struggle or transition to negotiations]. *Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiolohii* [in Ukrainian]. 24.10.2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=1&y=2022&m=10>

9. Huntington, Samuel P. (1993). «The Clash of Civilizations?». *Foreign Affairs*. 72 (3): 22–49.

10. Tsytko A. S. Bessmertni dukh russkoho ekstryma [The immortal spirit of Russian extreme]. *Nezavysymaia hazeta*. 5.02.2018. URL: https://www.ng.ru/ideas/2018-02-05/7_7166_extrim.html

11. Den Nezalezhnosti Ukrainy: shcho obiednuie ukrainsiv i yak my bachymo peremohu na shostomu misyatsi viyny [Independence Day of Ukraine: what unites Ukrainians and how we see victory in the sixth month of the war] [in Ukrainian]. 22.08.2022. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shcho-obednue-ukraintsiv-i-yak-mi-bachimo-peremogu-na-shostomu-misyatsi-viyni>

12. Denysiuk S. (2011). *Tolerantnist u prostori politychnoi komunikatsii: vid teoretychnykh osnov do praktychnoho vtilennia [Tolerance in the space of political communication: from theoretical foundations to practical implementation]*. Kyiv : Politychnyi menedzhment [in Ukrainian]. № 6. С. 20–28.

13. Khomenko S. Ukraina maie peremohty, Rosiia - proharty. Shcho obitsialy na Miunkhenskii konferentsii [Ukraine must win, Russia must lose. What was promised at the Munich conference]. BBC, Miunkhen [in Ukrainian]. 20.02.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64703200>

14. Polska K. Try stsenarii maibutnoho RF: doslidzhennia Yevroparlamentu [Three scenarios for the future of the Russian Federation: research by the European Parliament]. 13.01.2023. DW [in Ukrainian]. URL: <https://www.dw.com/uk/tri-scenarii-majbutnogo-rf-doslidzenna-evroparlamentu/a-64387424>

Political dialogue in modern conditions: political and cultural aspect

Denysiuk Anastasia Valentynivna

Postgraduate Student at the Department
of Social and Political Sciences
Vinnytsia National Technical University
Khmelnyskye Shosse str., 95 Vinnytsia,
Ukraine
ORCID: 0000-0001-9987-4290

The article analyzes the peculiarities of the political culture and consciousness of society as a basis for building a political dialogue between states. The concept of «war» is defined. Attention is focused on the fact that the Russian-Ukrainian war began in 2014 due to the Russian armed invasion of Crimea. Currently, a full-scale war is taking place, which requires an analysis of its political and cultural background.

The research determined that, in general, political culture and consciousness are the basis for establishing relations, building dialogue, and reaching consensus. However, in public life, a certain level of the political culture of society is often used to incite interstate, interregional conflicts.

The political factors and conditions for the formation of negotiation processes and modeling of political dialogue are characterized. The results of public opinion polls in Russia and Ukraine regarding the attitude to the war are analyzed. A comparison of the peculiarities and features of the political culture of Ukrainians and Russians is made as a basis for making political decisions.

Proposed models of political dialogue between Ukraine and Russia under specific conditions. Attention is focused on the fact that the Russian Federation should enter into a dialogue after the withdrawal of troops from the territory of Ukraine, taking into account the borders as of 1991. It is concluded that the implementation of political dialogue is possible under the condition of a change of power in Russia, the political regime and the definition of a common value system for the development of a further program of actions. The political and cultural basis of dialogue determines the quality of perception of new conditions of interaction between states.

Key words: *political culture, political consciousness, political values, war, political dialogue, consensus, political technologies, models of political dialogue.*